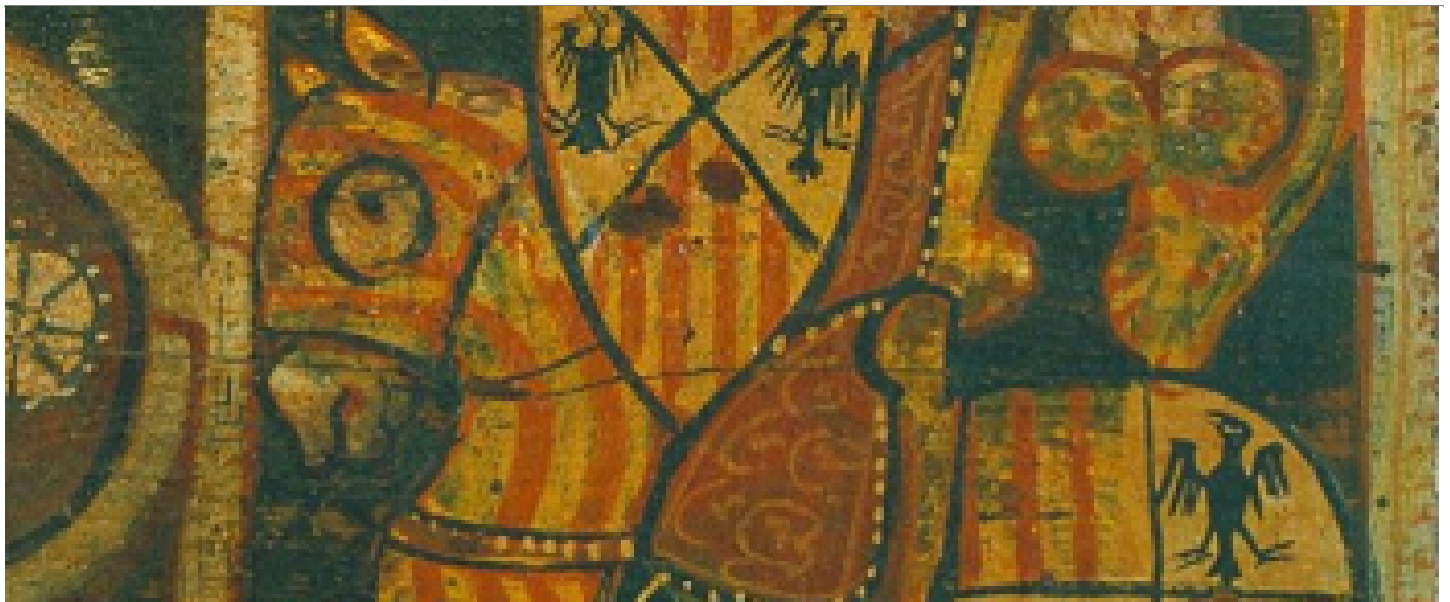

Quan els vikings enarboraven la senyera

Autor: Marc Pons

Data de publicació: 27-05-2018

Article d'En Marc Pons a «El Nacional.cat» del 27 de maig del 2018. Els normands, continuant una antiga tradició de contactes amb el comtat de Barcelona, conquereixen Tarragona l'any 1116 per al comte Ramon Berenguer III.

Tarragona, any 1116. Les tropes normandes d'origen viking dirigides per Robert de Culley prenen possessió de Tarragona i la incorporaven als dominis del comtat independent de Barcelona. No era el primer cop que els normands tenien una participació destacada en una empresa militar catalana. Però sí que és la més ben documentada. Fruit dels pactes de conquesta, Robert de Culley —més conegut com a Robert d'Aguiló— passava a exercir el poder polític, militar i judicial de la ciutat de Tarragona i del seu territori, i quedava únicament subjecte a l'autoritat de Ramon Berenguer III, comte independent de Barcelona. El protagonisme de les tropes de Culley en aquella empresa il·lustra una llarga tradició d'aliances polítiques i militars entre els comtats de Barcelona i de Normandia, que enfonsa les arrels molt abans de la conquesta de Tarragona i que es perllongaria durant segles. Les empreses militars catalanes de Tarragona, de Sicília, de Calàbria i de Nàpols —entre els segles XII i XIII— ho expliquen.

Qui era Robert de Culley?

Robert de Culley era un membre de l'oligarquia del comtat semiindependent de Normandia, l'estat de l'òrbita política francesa creat l'any 911 pel mític líder viking Rol·ló a la vall baixa del Sena. Era un “empresari de la guerra”, que dirigia una tropa de mercenaris normands que es desplaçaven als escenaris de conflicte i combatien al costat de qui els pagava. En aquells anys era una activitat molt habitual entre les classes privilegiades i molt lucrativa quan funcionava. Un dels exemples més coneguts n'és el Cid Campeador, que un temps va ser el sogre del comte barceloní. Les fonts documentals revelen que Culley abans de fer tractes amb Ramon Berenguer III ja havia combatut al costat d'Alfons d'Aragó i de Navarra, en disputa amb el valí islàmic de Lleida pel control de les valls baixes del Cinca i del Segre; en aquell cas, sense resultats positius. I aquest detall es molt important, perquè l'èxit militar condicionava els beneficis de l'empresa: el botí. Així de senzill.

Com arriba el viking Culley fins a Barcelona?

Queda clar que Culley va tancar la campanya aragonesa amb pèrdues. I això seria fonamental per a explicar els pactes de Tarragona. Però la qüestió seria per què Culley va acabar negociant a la cancelleria de Barcelona, si ho hauria pogut fer a Burgos, Lleó o Porto, llocs militarment més actius en el conflicte que enfrontava els regnes cristians i les taifes musulmanes. Només cal veure un mapa polític peninsular de l'època per comprovar que, mentre els catalans tot just havien saltat el Llobregat, els castellans, els lleonesos i els portuguesos ja havien guanyat la vall del Tajo. I la resposta la trobem en el mateix Ramon Berenguer III. El comte independent de Barcelona era mig viking. La seva mare, Mafalda de Pulla, era una dama de l'oligarquia calabresa d'origen normand. I l'avi i el besavi materns del comte barceloní eren, respectivament, Robert i Tancred d'Hauteville, nascuts i criats a Normandia i privilegiats a Calàbria. Culley, per la seva banda, era membre d'una branca menor dels Hauteville; per tant, eren parents llunyans.

El desembarcament catalanonormand a Sicília (segle XIII)

Què o qui havia unit els vikings i els catalans?

A la centúria del 1100 les cases aristocràtiques europees ja practicaven les polítiques matrimonials amb el propòsit de forjar o de reforçar aliances militars. I les dues superpotències de l'època —el Sacre Imperi Romanogermànic i el Pontificat de Roma— eren quasi sempre els impulsors d'aquells matrimonis polítics. Seria precisament el Pontificat el que uniria dues cases que formaven part del seu bloc (1078): els Bel·lònides de Barcelona i els Hauteville de Calàbria. Però amb quin propòsit, més enllà d'unir dues cases que ja gravitaven en l'òrbita política del Pontificat? La resposta ens la dona la geoestratègia: l'interès del Pontificat a dominar la Mediterrània occidental. A finals de la centúria del 1000, Barcelona i Calàbria eren dues potències navals emergents en posició de competir amb els genovesos i els pisans, aliats del Sacre Imperi, que tenien el control del comerç d'aquell espai. I també de competir amb els musulmans que dominaven les Mallorques i Sicília i assetjaven permanentment Sardenya. També, en aquest cas, així de senzill.

El viking que els va sortir "rave"

La història de Robert de Culley va acabar com el rosari de l'aurora. Enfrontat amb els flamants arquebisbes de Tarragona (1150-1168) pel control de la ciutat i del territori, acabaria obligat a cedir part dels privilegis que li atorgaven els pactes inicials. Les fonts revelen que el seu fill i hereu Guillem va ser assassinat, presumptament, per ordre de l'arquebisbe Hug de Cervelló (1168) i que els altres fills, Robert i Berenguer, es van venjar empalant el tonsurat (1171). Després d'aquest serial de magnicidis, els Culley van fugir, segons les fonts, a Mallorca, que en aquells dies era un domini musulmà en l'òrbita comercial de Gènova i de Pisa, és a dir, del Sacre Imperi. Aquest detall és molt important, perquè posa en relleu el patrocini que el Pontificat exercia sobre les cancelleries de Barcelona i de Calàbria, és a dir, sobre l'aliança catalanonormanda. Els Culley, és a dir, els fills i el seu entorn clientelar, atès que els pares ja eren morts, es van refugiar a Mallorca perquè el braç de Roma no arribava a les Illes ni als cristians que les sovintejaven.

Mapa dels principats normands (segle XII)

Pere i Constança

La història de Robert de Culley i els seus fills, però, no seria cap impediment per aprofundir les relacions catalanonormandes. O catalanocalabreses, per ser més exactes. Durant les dècades posteriors, catalans i calabresos participarien en empreses militars conjuntes i les seves oligarquies respectives s'aparellarien en diverses ocasions. El punt culminant, però, s'assoliria amb el matrimoni de Pere II de Barcelona i III d'Aragó amb Constança de Sicília (1262). Llavors havia passat quasi un segle des de l'empresa de Tarragona i el món havia canviat molt. Els Bel·lònides, comtes independents de Barcelona —convertits en Aragó des del 1162—, llavors ja eren també reis d'Aragó, de València i de Mallorca. I els Hauteville, comtes independents de Calàbria —convertits en Hohenstaufen des del 1194—, havien passat a ser reis de Nàpols i de Sicília (Corona de les Dues Sicílies). A més, catalans i calabresos s'havien espolsat la tutela política del Pontificat i havien passat al bloc polític del Sacre Imperi.

Roger de Llúria, segons un retrat modern

Roger de Llúria, un viking a la cort de Barcelona

Quan Manfred de Sicília, el pare de Constança, va morir a mans de l'usurpador Carles d'Anjou, a instàncies del pontífex Urbà IV (1232), es va produir un canvi transitori en la direcció del poder sicilià, acompanyat d'una brutal i intensa repressió, com solia passar en aquells casos. Les grans nissagues oligàrquiques sicilianes, calabreses i

napolitanes d'origen normand, que havien governat el territori dos segles, es van exiliar a la cort de Barcelona. Allà es criaria i s'educaria Roger de Llúria, que anys més tard, durant el regnat de Jaume II, es convertiria en el gran almirall que, amb les seves incontestables victòries navals, restauraria els dominis dels Aragó-Hohenstaufen (Bel·lònides-Hauteville, en origen) als territoris de Sicília, Calàbria i Nàpols. I que, en les mateixes campanyes, incorporaria Malta i Gerba als dominis del casal de Barcelona. Roger de Llúria seria el que pronunciaria la frase "Nengun peix se gos alçar sobre la mar si no porta un escut o senyal del rei d'Aragó en la coha": la senyera quadribarrada del casal de Barcelona.

Mapa de Sicília, amb l'escut del regne (segle XVII)

Els vikings i la corona d'Aragó

Roger de Llúria era un viking amb totes les lletres de la paraula. Com tants altres oligarques sicilians, els Lància o els Pròcida, que no assolien el mateix prestigi, però que tindrien una destacada participació en les campanyes militars de Sicília i Nàpols. Roger de Llúria formava part d'un cos oligàrquic, de professió i de tradició militar, d'origen normand, és a dir, viking. I si bé és cert que en el decurs del temps s'havien encreuat amb altres elements de les oligarquies catalana o germànica, també ho és que havien estat capaços de mantenir una singular cultura de grup, amb genuïnes expressions en els àmbits polític, militar i artístic, que els vinculava permanentment amb el seu origen normand. Aquells normands serien els artífexs de la incorporació dels seus dominis a l'edifici polític catalanoaragonès (1282). Fins que el 1713, el primer Borbó hispànic, en el context de la guerra de Successió hispànica (1701-1715), els va regalar a l'arxiduc d'Àustria a canvi que aquest abandonés els catalans a la seva sort.

Marc Pons

Tarragona

Diumenge, 27 de maig de 2018

El Nacional.cat

Imatge de portada: cavaller normand amb els estendards de Catalunya i Sicília

https://www.elnacional.cat/ca/cultura-idees-arts/quan-els-vikings-enarboraven-la-senyera_272172_102.html